

УДК 378.147: 811.111

DOI: 10.32342/2522-4115-2019-2-18-32

С.Д. СТОРОЖУК,

*старший викладач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ЗМІСТ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Статтю присвячено обґрунтуванню шляхів добору змісту навчання для оволодіння навичками та вміннями англомовного письма на основі проектних технологій та добору змісту навчання англомовної писемної комунікативної компетентності майбутніх викладачів англійської мови з використанням проектних технологій. Доведено, що добір змісту для проведення навчальних проектів з навчання письма має свою специфіку. До змісту входять шість компонентів: 1) мовленнєві навички та вміння англомовного письма; 2) мовний матеріал; 3) соціокультурні, прагматичні, формально-логічні та паралінгвістичні знання; 4) мовленнєвий матеріал, тобто зразки текстів обраних жанрів; 5) тематика текстів певних жанрів, які студенти мають навчитися писати; 6) жанри писемних документів, що були дібрані як цільові. Добір цього змісту для навчального проекту з навчання письма проводиться «знизу-вверх», починаючи від жанрів для письма, причому жанри, а також тематика письмових робіт студентів добираються викладачем; мовний, мовленнєвий, соціокультурний, прагматичний тощо матеріали добираються самими студентами в ході проектної роботи, а мовленнєві навички та вміння для формування у тих, хто навчається, здебільшого виділяються автоматично, з дібраного на попередніх стадіях. Встановлено, що ефективність та результативність формування у майбутніх викладачів англійської мови англомовної писемної комунікативної компетентності (яка демонструється через їх здатність адекватно писати англомовні академічні есе) значно прискориться і підвищиться, якщо не весь добір змісту навчання англомовного письма через проектну навчальну діяльність проводиться викладачем або укладачем навчальних матеріалів – значна частина такого змісту добирається самими студентами безпосередньо в ході виконання проекту.

Ключові слова: підготовка майбутніх викладачів англійської мови, навчання англомовного письма, англомовна комунікативна компетентність у письмі, проектні технології, проектна робота, добір змісту навчання.

Статья посвящена обоснованию путей отбора содержания обучения для овладения навыками и умениями англоязычного письма на основе проектных технологий и собственно отбору содержания обучения англоязычной письменной коммуникативной компетентности будущих преподавателей английского языка с использованием проектных технологий. Доказано, что отбор содержания для проведения учебных проектов по обучению письму имеет свою специфику. В содержание входят шесть компонентов: 1) речевые навыки и умения англоязычного письма; 2) языковой материал; 3) социокультурные, прагматические, формально-логические и паралингвистические знания; 4) речевой материал, то есть образцы текстов отобранных жанров; 5) тематика текстов разных жанров, которые студенты должны научиться писать; 6) жанры письменных документов, которые были подобраны как целевые. Отбор этого содержания для учебного проекта по обучению письму проводится «снизу-вверх», начиная с жанров для письма, причем жанры, а также тематика письменных работ студентов подбираются преподавателем; языковой, речевой, социокультурной, прагматичной и т.д. материалы подбираются самими студентами в ходе проектной работы, а речевые навыки и умения для формирования у тех, кто обучаются, в основном выделяются автоматически, с подо-

бранного на предыдущих стадиях. Установлено, что эффективность и результативность формирования у будущих преподавателей английского языка англоязычной письменной коммуникативной компетентности (которая демонстрируется через их способность адекватно писать англоязычные академические эссе) значительно ускорится и повысится, если не весь отбор содержания обучения англоязычного письма через проектную учебную деятельность проводится преподавателем или составителем учебных материалов – значительная часть следующего содержания подбирается самими студентами непосредственно в ходе выполнения проекта.

Ключевые слова: подготовка будущих преподавателей английского языка, обучение англоязычному письму, англоязычная коммуникативная компетентность в письме, проектные технологии, проектная работа, отбор содержания обучения.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Підготовка майбутнього викладача іноземної (в нашому випадку – англійської) мови в мовних закладах вищої освіти України набуває все більшої значущості. Це пов'язано з орієнтацією розвитку нашої держави на європейську та світову економічну, політичну, наукову, освітню та трудову інтеграцію, яка неможлива, якщо більшість членів суспільства не володіють мовами міжнародного спілкування, в першу чергу англійською мовою як не просто міжнародною, а планетарною/глобальною мовою міжнародної комунікації [1]. Але така мовна освіта українського суспільства залежить від здатності викладачів англійської мови навчити її членів цього суспільства, а ця здатність, у свою чергу, залежить від рівня та якості мовної підготовки самих викладачів.

У цьому плані здебільшого важко висловити серйозні претензії випускникам українських мовних вишів у тому, що стосується розвитку їхніх навичок та вмінь англомовного говоріння, читання або аудіювання. Значно гірша справа з формуванням навичок та вмінь англомовного письма, особливо письма академічного, такого, наприклад, як написання англомовних академічних есе – базового жанру для оволодіння створенням англомовних писемних робіт вищого рівня творчої складності – статей, звітів, оглядів тощо. Випускники мовних закладів вищої освіти (ЗВО) нерідко не здатні належним чином – з дотриманням всіх вимог формату, риторичних вимог тощо – написати не тільки професійну статтю, але навіть академічне есе. Такі роботи пишуться нібито англійською мовою, але за нормами оформлення, структурування, композиції, що діють у рідній мові. Не дивно, що студенти та випускники українських мовних ЗВО, навіть якщо вони досить добре володіють англомовним говорінням, читанням та аудіюванням, відчують значні труднощі, пов'язані саме з письмом, при продовженні навчання у закордонних університетах з англійською мовою викладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність та актуальність проведеного дослідження пов'язана з тим, що формування англомовної комунікативної компетентності у письмі, якого десятиріччями в мовних вишах України навчали явно недостатньо, все більше виходить на передній план наукових досліджень з методики навчання англійської мови [2; 3] і стає одним з головних завдань підготовки майбутніх викладачів англійської мови. Це обумовлено потребами суспільства, в якому писемна англомовна комунікація починає займати все більше місце, так що викладачі англійської мови повинні якомога ефективніше її навчати, що неможливо, якщо вони самі не володіють такою комунікацією на високому рівні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але, незважаючи на таку позитивну тенденцію, процес підготовки та випуску підручників та посібників для навчання англомовного письма, на відміну від інших видів англомовної мовленнєвої діяльності, майже не прискорився.

Така ситуація є великою перешкодою для навчання англомовного письма, тим більше для активізації та інтенсифікації цього навчання в Україні.

Не меншою перешкодою для цієї активізації та інтенсифікації є факт відсутності спроб поєднати навчання англомовного письма з найновішими технологіями, що активізують, інтенсифікують та оптимізують опанування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь.

Формулювання цілей статті. Викладене вище зумовило необхідність практичної розробки ефективної методики навчання англомовної писемної комунікативної компетент-

ності майбутніх викладачів англійської мови на основі проектних технологій (на матеріалі написання англомовних академічних есе).

Досягнення мети дослідження передбачало вирішення таких завдань:

1. Обґрунтувати шляхи добору змісту навчання для оволодіння навичками та вміннями англомовного письма на основі проектних технологій;
2. Провести добір змісту навчання, використовуючи обґрунтовані шляхи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про зміст навчання англомовної писемної комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов з використанням проектних технологій (ПТ), слід пам'ятати про три важливі моменти. Першим з них є той факт, що далеко не весь навчальний процес з іноземної мови, в який впроваджені ПТ, будується виключно на них. Якщо протягом навчального року виконується декілька навчальних проектів, то всі вони «вписані в «тканину» цілісного навчального процесу, в якому досить багато занять мають стандартний («непроектний», або «загальний») характер. Зміст навчання добирається для усього навчального процесу, а його добір виключно для тих етапів проектних робіт (ПР), що входять до цього процесу, становить лише певну частину такого цілісного змісту. Другим моментом є те, що добір змісту навчання для виконання проектних завдань стосується в основному навчання письма, а точніше, іншомовної/англомовної комунікативної компетентності (ІАКК) в письмі, оскільки лише це навчання є цільовою настановою зазначених завдань у нашому дослідженні. Третій момент пов'язаний з тим, що ПР є автономною діяльністю студентів. Ті, хто навчаються самостійно, через Інтернет пошук, виявляють жанрові та мовні особливості текстів, які їм потрібно навчитися писати, і опрацьовують ці особливості шляхом групового обговорення. У результаті такого виявлення, опрацювання, обговорення студенти неминуче виділяють численні елементи, що належать до складових ІАКК в письмі і до особливостей іншомовного (англомовного) письма (ІАП), його відмінностей від письма рідною мовою. Таким чином, *чимала частина змісту навчання ІАП в межах ПР добирається самими студентами*. Це створює дуже значну і навіть унікальну відмінність ПР від усіх інших видів навчальної діяльності у курсі іноземної мови.

Звичайно, добір змісту навчання студентами не проводиться без певного попереднього встановлення викладачем принаймні основних напрямів і положень. Нижче описується, як такі напрями і положення розкриваються.

У цьому плані перш за все необхідно визначити, що входить до змісту навчання англомовної писемної комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов з використанням проектних технологій. Згідно з поглядами, що були висловлені у працях О. Тарнопольського та його співавторів [3–5], до будь-якого змісту навчання іншомовної мовленнєвої діяльності (ІМД) повинно увійти все те, що має залишитися в пам'яті того, хто навчається, після того, як курс навчання ним було закінчено. Відповідно до цього названі автори категорично не погоджуються з тим, що зміст навчання іноземної мови включає, як інколи стверджується [6], лише іншомовні мовленнєві навички та вміння. На думку О. Тарнопольського та співавторів [3–5], до змісту навчання іноземних мов входять п'ять компонентів: 1) мовленнєві навички та вміння як головний компонент, що відповідає цілям навчання і з яких складається іншомовна комунікативна компетентність; 2) мовний матеріал (лексичний, граматичний, фонетичний), на базі якого розвиваються мовленнєві навички, що входять до складу іншомовної комунікативної компетентності; 3) соціокультурні, прагматичні, формально-логічні та паралінгвістичні знання, на базі яких формуються та удосконалюються мовленнєві уміння, що входять до складу іншомовної комунікативної компетентності; 4) мовленнєвий матеріал (усі зразки іншомовного мовлення), що студенти сприймають усно або через читання в іншомовному курсі і з якого вони черпають для засвоєння мовний матеріал, соціокультурні, прагматичні, формально-логічні та паралінгвістичні знання, предметну інформацію для формування предметної компетенції і матеріал для формування власної міжкультурної компетенції; 5) теми та ситуації спілкування, у межах яких у тих, хто навчаються, формуються та розвиваються усі складові іншомовної комунікативної компетентності.

Ті самі складові, але в дещо специфічному формулюванні, входять і до змісту навчання іншомовного письма – навіть у межах одного проекту для навчання такого письма.

З іншого боку, саме для навчання письма виучуваною мовою доцільно додати ще одну, останню (шосту) складову змісту навчання: *жанри письма, написання яких необхідно навчати студентів у тих чи інших навчальних закладах при тих чи інших конкретних цілях та умовах проведення навчального процесу*. Саме від того, які жанри іншомовного письма будуть дібрані, залежить відбір тематики письмових робіт студентів, а від неї – відбір зразків мовленнєвого матеріалу, з яких «вичерпуються» інші складові змісту навчання цього письма.

Таким чином, можна підсумувати все сказане вище, визначивши, що до змісту навчання ІАП (в тому числі у межах навчальної діяльності проектування) входять такі шість компонентів:

1. Мовленнєві навички та вміння ІАП, в тому числі суто специфічні для писемного мовлення, які пов'язані з урахуванням жанрових, стилістичних, композиційних, змістовних та інших подібних особливостей текстів, що студенти мають навчитися писати виучуваною мовою.

2. Мовний матеріал, який включає граматичний, лексичний та пунктуаційний матеріал для опанування студентами (останній вид матеріалу – пунктуаційний – не включається до змісту навчання інших видів ІМД; з іншого боку, фонетичний матеріал, обов'язковий для опрацювання у навчанні говоріння, слухання і, меншою, мірою читання у зміст навчання письма здебільшого не включається зовсім).

3. Соціокультурні, прагматичні, формально-логічні та паралінгвістичні знання, які необхідні для адекватного написання студентами тих видів/жанрів писемних текстів виучуваною мовою, що обрані як цільові для навчального процесу (саме ці знання забезпечують відповідність створюваних студентами текстів усім соціокультурним, у тому числі *стильовим*, прагматичним, формально-логічним нормам і таким паралінгвістичним вимогам як певний формат, композиція тощо, тобто вимогам, які регулюють цілісну адекватну побудову іншомовних письмових документів згідно з нормами тієї культури і суспільства, до яких належить цільова мова).

4. Мовленнєвий матеріал, тобто зразки письмових текстів обраних жанрів, які використовуються у навчальному процесі для ознайомлення студентів з усіма особливостями написання виучуваною мовою таких писемних документів. Це ті зразки, з яких «вичерпується» зміст навчання на двох вищих рівнях: мовного матеріалу та соціокультурних, прагматичних, формально-логічних та паралінгвістичних знань, а також значна частина предметних знань, потрібних для написання студентських робіт (предметна компетенція).

5. Тематика текстів певних жанрів, які студенти мають навчитися писати.

6. Жанри писемних документів, що були дібрані як цільові для навчального процесу.

Необхідно визначити, з яких з перелічених складових має починатися добір змісту навчання ІАП, в тому числі при використанні ПТ. Ми в цьому знов слідуємо підходу О. Тарнопольського та його співавторів [3–5], які, у свою чергу, спиралися на підхід, що був запропонований В. Скалкіним [7]. Останній стверджував, що зміст навчання іноземних мов побудований в декілька щаблів. На верхньому знаходиться процес оволодіння системою знань, навичок та вмінь (процесуальний і психофізіологічний аспекти). На щаблі, який розташований нижче, розміщується мовний інвентар (лінгвістичний аспект), а на останньому – комунікативний аспект, тобто значення, смисл мовних знаків, зміст текстів. Саме з цього комунікативного аспекту пропонується починати добір змісту навчання, тому що лише потреби комунікації точно визначають, який мовний інвентар мають опанувати ті, хто навчаються, і які знання, навички та вміння мають бути в них сформовані.

Продовжуючи розвивати цей підхід, О. Тарнопольський та його співавтори [3–5] запропонували відбирати мовленнєві матеріали після того, як був дібраний зміст цих матеріалів. Добір же змісту потребує попереднього відбору тематики і ситуацій спілкування для усномовленнєвої і письмовомовленнєвої комунікації. У межах саме тих тем і ситуацій буде здійснюватися навчання навичок та вмінь мовленнєвої комунікації, тому що, якщо тематика і ситуації дібрані першими, то це визначає зміст текстів і значення та смисл мовних знаків, що функціонують при здійсненні мовленнєвих актів у даних ситуаціях, де комунікація відбувається за даною тематикою. На цій основі виникає можливість обґрунтовано добирати і самі тексти, і той мовний інвентар, соціокультурні, прагматичні, формально-логічні

тощо знання, на якому вони побудовані. Нарешті, з дібраних текстів, мовного інвентарю, соціолінгвістичних, прагматичних та інших знань можна обґрунтовано (і окремо їх не добираючи) «вивести» ті знання, навички та вміння, якими ті, хто навчається, мають оволодіти в процесі формування їхньої іншомовної комунікативної компетентності.

Саме цій схемі відбору «знизу-вверх» ми в основному слідували, добираючи зміст навчання ІАП в процесі виконання проектних завдань.

Із усього викладеного можна вивести схему добору змісту навчання ІАП для виконання студентами відповідних навчальних проектів, яка була розроблена та використана в нашому дослідженні (рис.1.).

Зі схеми видно, наскільки добір змісту навчання при використанні ПТ відрізняється від традиційної методики його добору. Відмінність лежить у напрямі широкого залучання здобувачів вищої освіти до проведення добору, що цілком відповідає сучасним тенденціям розвитку такої освіти в Україні і світі. Аналогічні відмінності можна спостерігати і у плані навчальної діяльності студентів у процесі виконання ПР.

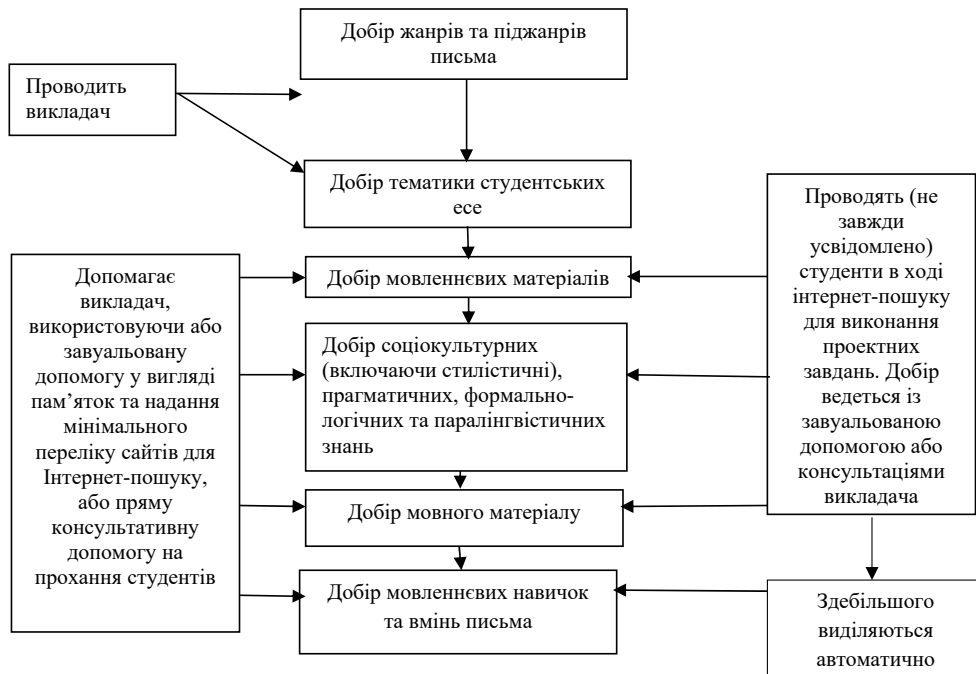

Рис. 1. Схема добору змісту навчання англomовного письма для виконання студентами навчальних проектів з навчання цього виду ІМД

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження довело, що добір змісту навчання для проведення навчальних проектів з навчання письма має свою специфіку. До змісту входять шість компонентів: 1) мовленнєві навички та вміння англomовного письма; 2) мовний матеріал; 3) соціокультурні, прагматичні, формально-логічні та паралінгвістичні знання; 4) мовленнєвий матеріал, тобто зразки текстів обраних жанрів; 5) тематика текстів певних жанрів, які студенти мають навчитися писати, і 6) самі жанри писемних документів, що були дібрані як цільові. Добір цього змісту для навчального проекту з навчання письма проводиться «знизу вгору», починаючи від жанрів для письма, причому жанри, а також тематика письмових робіт студентів добираються викладачем; мовний, мовленнєвий, соціокультурний, прагматичний тощо матеріал добираються самими студентами в ході проектної роботи, а мовленнєві навички та вміння для формування у тих, хто навчається, здебільшого виділяються автоматично, з дібраного на попередніх стадіях.

Список використаної літератури

1. Graddol D. English next. Why global English may mean the end of 'English as a Foreign Language' / D. Graddol. – British Council, 2006. – 128 p.
2. Кривчикова Г.Ф. Методика інтерактивного навчання писемного мовлення майбутніх вчителів англійської мови: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.02 / Г.Ф. Кривчикова. – Київ, 2005. – 22 с.
3. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – Київ: Ленвит, 2004. – 192 с.
4. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / О.Б. Тарнопольський. – Київ: Фірма "ІНКІОС", 2006. – 248 с.
5. Тарнопольський О.Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. – 256 с.
6. Лapidус Б.А. Проблемы содержания обучения языку в языковом вузе / Б.А. Лapidус. – Москва: Высшая школа, 1986. – 144 с.
7. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В.Л. Скалкин. – Москва: Русский язык, 1981. – 248 с.

References

1. Graddol, D. (2006). English next. Why global English may mean the end of 'English as a Foreign Language'. British Council, 128 p.
2. Krivchykova, H.F. (2005). *Metodyka interaktivnoho navchannia pisemnoho movlennia maibutnikh vchyteliv anhliiskoi movy. Avtoref. dis. kand. ped. nauk* [Methods of interactive teaching of the written language of future English teachers. Abstract of cand. ped. sci. diss.]. Kyiv, 22 p. (In Ukrainian).
3. Tarnopolskyi, O.B. & Kozhushko, S.P. (2004). *Metodyka obuchenii anhliiskomu yazyku dlia delovoho obshcheniia* [Methods of teaching English for business communication]. Kiev, Lenvit Publ., 192 p. (In Russian).
4. Tarnopolskyi, O.B. (2006). *Metodyka navchannia inshomovnoi movlennievoi diialnosti u vishchomu movnomu zakladi osviti* [Methods of teaching foreign language activity in a higher linguistic institution of education]. Kyiv, Firma "INKOS" Publ., 248 p. (In Ukrainian).
5. Tarnopolskyi, O.B. & Kabanova, M.R. (2019). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta ikh aspektiv u vyshchii shkoli* [Methods of teaching foreign languages and their aspects in higher education]. Dnipro, Universytet imeni Alfreda Nobelia Publ., 256 p. (In Ukrainian).
6. Lapidus, B.A. (1986). *Problemy sodержaniia obuchenii yazyku v yazykovom vuze* [Problems of the content of language training in a language university]. Moskva, Vysshiaia shkola Publ., 144 p. (In Russian).
7. Skalkin, V.L. (1981). *Osnovy obuchenii ustnoi inoiazыchnoi rechi* [Fundamentals of teaching oral foreign language]. Moskva, Russkii yazyk Publ., 248 p. (In Russian).